

44.

LISTY NA PROPUŠTĚNÍ PODDANÝCH.

Záhy po porážce husitského revolučního hnutí a konsolidaci feudálních poměrů se začínají objevovat právní předpisy, jejichž cílem je zajistit feudálům pracovní síly, a které zakládají připoutání poddaného k půdě. Postupně se vytváří právní předpisy i právní obyčeje, které jsou reakcí na všeobecné uvolnění feudálních vztahů v průběhu

husitského revolučního hnutí — že poddaný rolník, čeledín nebo i měšťan poddanského města potřebuje k odchodu z panství navždy nebo na delší dobu (např. při nastoupení do pracovního poměru s jinou vrchností) souhlas svého feudálního pána.

Tento souhlas vrchnosti byl poskytován nejprve jen ústně bez jiných formalit. Protože však nový rozvoj feudálního zemědělského hospodaření i prudký rozkvět měst měl za následek nebývalé zvětšení potřeby volných pracovních sil a potřeby feudálních pánů vyžadovaly evidenci pobytu poddaných, vytváří se pravidlo, že feudální pán dává svému poddanému souhlas k jakémukoliv opuštění panství na delší dobu ve formě listu.

Vytvořila se řada druhů takových listů. Prvním z nich byly propouštěcí listy (výhostní listy), jimiž dával feudální pán svému poddanému plnou svobodu, umožňoval mu, aby svobodně opustil jeho panství a usadil se kdekoli jinde, buď na jiném feudálním panství nebo ve městě. Tyto propouštěcí listy nebyly co do své platnosti časově omezeny.

Pokud šlo o dočasné opuštění panství, leďy o vstúp do čeledního pracovního poměru, setkáváme se zde se dvěma druhy takových listů. Jsou to — historicky starší — listy zachovací, t. j. potvrzení o řádném dokončení pracovního poměru, kterým se musil čeledín vykázat při svém návratu k původnímu pánovi, resp. při nastoupení dalšího pracovního poměru. Povinnost vykazovat se těmito listy byla stanovena již sněmovním usnesením z r. 1479. K těmto listům zachovacím přistoupily později ještě listy svolovací, t. j. povolení feudálního pána k opuštění panství za účelem vstupu do čeledního poměru. Tato povinnost byla uložena zemským zřízením z r. 1530 v čl. 202. Všechny tyto druhy listů musily být vydány v předepsané formě a opatřeny pečeti feudálního pána (list pod pečeti). Svolovací listy byly vydávány na určitou lhůtu, buď na jeden rok nebo na dobu delší.

Čeledín, který vstupoval do čeledního poměru, musil se tedy vykázat oběma těmito listy — pouze v případě, kdy vstupoval do pracovního poměru po prvé, stačil jen svolovací list. Vypršela-li lhůta platnosti svolovacího listu, musil se vrátit ke svému pánovi.

Sněmovní usnesení i Zemská Zřízení dbala o to, aby čeled nezůstávala bez pána. Proto bývaly pevně stanoveny nástupní termíny čeledi (sv. Martin, t. j. 11. listopad). Do dvou týdnů po sv. Martinu musil již každý čeledín mít svého pána, aby nebyl vystaven nebezpečí, že s ním bude zacházeno jako se zběhlými čeledími bez pána.

Z literatury:

K. KROFTA: Dějiny selského stavu, Praha 1946.

F. GRAUS: Městská chudina doby předhusitské, Praha 1953.

J. GRUBER: Agrární zřízení, Praha 1914.

J. VACEK: Selský stav v Čechách 1419—1620, časopis pro dějiny venkova XIV—XVII.

V. URFUS: Právní postavení námezdních pracovníků u nás v 16. až 18. stol., Právněhistorické studie, II., Praha 1956.

A. VÝHOST PODDANÉHO.

Já, Jan Špetle z Janovic a na Bezdězi, známé činím tímto listem, kdež čten aneb čtoucí slyšán bude. Jakož se jest podle mne dobrovolně obrátil a pode mnú se v městě mém Náchodě osadil Mikuláš Soukeník a tu jsa pode mnú věrně a právě mi se zachovával a zachovává. I pro takové jeho mně věrné a upřímné zachování toho nadepsanému Mikuláši Soukeníku z milosti a lásky své činím, že téhož Mikuláše Soukeníka s manželkou jeho i s dětmi z člověčenství i ze vši poddanosti se vším což má neb míti

bude tímto listem mocně propouštím a prázdna činím od sebe i od svých dědicov i budoucích držiteluov Náchodu. Však na tento zpuosob, když bych koli zámku Náchodu v držení nebyl neb pán Buoh na mne smrt dopustil, tehdy on Mikuláš Soukeník bude moci sejíti s manželkú svú i s dítkami svými i se vším což bude míti a se osaditi pod kterýmkoli pánem aneb rytířským člověkem aneb městem tu kdežby se jemu koli líbilo a živnost svú provoditi chtěl. A jestližeby pán Buoh Mikuláše smrti neuchoval kdyžkoli, tehdy manželka jeho i s dětmi i se vším statkem svobodu a vuoli toho též má jako on sám. Však tak po smrti mé a jestližeby pak dědici anebolito budúci moji témuž Mikulášovi aneb manželce jeho neb dětem jeho neboli v statku jeho jakú překážku činiti chtěli, tehdy dávám plnú moc a právo, aby každý pán nebo rytířský člověk neboli to město, kdežby se chtěl Mikuláš s manželkú s dětmi osaditi a komu tento list muoj dal aneboli oni dědicové jeho, tehdy ten každý bude moci dědice a budúci mé z pokuty sta kop grošuov českých viniti a hnáti. A oni dědici a budúci moji budú vždycky povinni tu pokutu dáti i platit potud, dokud by témuž Mikulášovi, manželce jeho i dětem jeho v tom zhoštění jakú překážku činil. Tomu na svědomí a pevné držení dal jsem svú vlastní pečeť přitisknutí k tomuto listu a pro širší toho vědomost a svědomí přiřádal jsem urozeného pána pana Jana z Kácova a na Novém Městě, pana švagra svého milého a urozených vladyk služebníkuov svých pana Tobiáše Stránského z Doubravice a v Slaném, kmotra svého a Václava Hlahola z Vyhnanic že sú pečeť své na svědomí podle mne dali přitisknouti k tomuto listu, jenž jest psán a dán na Náchodě v pondělí po svatě paně Dorotě léta od narození spásitele Krista Ježíše syna božího Tisícího pětistého čtyřmécítmého počítajíce.

Otištěný text je přepisem pergamenového listu Jana Špetle z Janovic z r. 1514, z fondu ZLA Náchod č. 1988.

B. FORMULE FEDROVNÍHO LISTU.

1618

(List fedrovní k službě na 3 leta.) My kněz)(vyznáváme)(, že jsme k snažné žádosti N. člověka poddaného našeho ze vsi N. povolili a tímto listem povolujeme, aby od času sv. Martina leta 1617 až do tří let pořád zběhlých mohl, komu by se jemu vidělo, sloužiti a poctivě prací a uměním svým chleba sobě dobývati. Však s tou při tom vejminkou, že každého roku při čase sv. Martina před nás jakožto vrchnost svou stavěti se má, a po vyjití těch tří let pořád zběhlých aby tento list zase nám navrátil, neb mu k žádné platnosti dáleji býti nemá. Pro lepší toho důvěrnost pečeť naši menší kapitolní s jistým naším vědomím cali jsme k tomuto listu přitisknouti. Actum)(.

Otištěný text převzat z edice Archiv český XXII., str. 535.